

גורמים להאמונה להיפרד⁴ זה שכתוב וישאווהו כמוט בשנים, בפירוד, מה כמוט, כמו שכתוב (תהלים קכ"א) **אל יתן למוט רגליך**, ומן הרמונים ומן התאנים, כלם משימים דברים האלה לצד הטומאה, לצד אפיקורסת, לצד הפירוד⁵ זה שכתוב וישבו מתור הארץ, וישבו, הזורים לצד הרע, והזורים מדרך האמת, אומרים מה מועלת לנו, עד היום לא ראיתי טוב לעולם, יגעתי בה, וביתי ריקם, ואני יושב בביון העם⁶ ולעולם ההוא מי יזכה ומי יכנס לתוכו, מוטב לנו שלא נטריח כל כך. **ויספרו לו ויאמרו וגו'.** הרי עמלתי ויגעתי בשביל לדעת חלק של עולם ההוא, וגם זבת חלב ודבש היא, טוב היא עולם העליון ההוא, כמו שהבנתי בתורה, אבל מי יכול לזכות בו.

הלומד תורה צריך להיות חזק וגיבור וכן צריך שיהיה לו עושר בתים מלאים כל טוב שלא יסחר להם כלום

אפס כי עז העם. תקיף הוא העם, שאין כל העולם חשוב כלל, שיהיה להלומד תורה עושר רב שיוכל לעמול בתורה, מי הוא שיזכה בה, ודאי אפס כי עז העם היושב בארץ, מי שרוצה לזכות בה צריך להיות תקיף בעשירות, כמו שכתוב (משלי י"ח) ועשיר יענה עזות, והערים גדולות ובצורות, בתים מלאים כל טוב שלא יסחר להם כלום, ועם כל זה וגם ילידי הענק ראינו שם, נצרך לגוף חזק וגבור כארי, לפי שהתורה מתשת כחו של אדם, להתייגע בעניני איסור והיתר, טמא וטהור, כשר ופסול, מי יכול לזכות בה, ועוד עמלק יושב בארץ הנגב, אם יאמר האדם שאפילו בכל זה יזכה, הרי יצר הרע הקטיגור, מקטריגו של אדם הנמצא תמיד בגופו, והחתי והאמורי וגו', ועוד כמה מקטריגים נמצאים שם, שלא יכול האדם לעלות לעולם ההוא כלל, מי יזכה לו ומי יכנס בתוכו.

ויניאו את לב בני ישראל. בדברים האלה, לפי שהוציאו שם רע על התורה, כמו שכתוב ויוציאו את דבת הארץ, אבל אלה בני האמונה מה אומרים, אם חפץ בנו ה' ונתנה לנו, כיון שיעמול האדם ברצון הלב לפני הקב"ה, שאינו מבקש מאתנו אלא הלב, ולשמור אות הברית הקדוש⁷ שכתוב (ישעי' ס') ועמך כולם צדיקים

4 פי' שהשכינה מסתלקת מהם.

5. כאמרם ז"ל שמי שלומד תורה לשמה הוא זוכה שנעשית לו סם חיים, ומי שאינו לומד התורה לשמה הוא בכלל לא זכה ונעשית לו סם המות ללמוד מדברי תורה ענינים רעים היפוך האמת, וזהו הרמז מן הרמונים ומן התאנים, פי' חלק מאותן הפירות ולא כולן, היינו שעושים להיפוך, קליפתם או כלים וזורקין הפנימיות לחוץ, דלא כרבי מאיר.

6. שאין העם מכבד ללומדי תורה.

7. הנה שתי אלה יסוד כל היהדות, א', להיות בעל לב טוב, כאמרם ז"ל רחמנא לבא בעי, ואז יקיים ואהבת לרעך כמוך שזה כלל כל התורה כדברי הלל, ב', לשמור אות הברית הקדוש שלא יטמא אותו כמה שאסרה התורה, ועל ידי שתי אלה, כל יהודי בכלל ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ארץ העליונה שהוא עולם הבא.